

N:o 107.

Af herr **G. A. E. Kronlund**, om *skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om utredning angående jordbruksarbetes lämplighet för straffångar och till tvångsarbete dömda m. m.*

En rationel fångvard synes mig med nödvändighet kräfva, att man söker åt fångpersonalen gifva lämplig sysselsättning och arbete, ett arbete så beskaffadt, att det kan bevara och utveckla fångens fysiska kraft, verka lyftande och förbättrande på sinnet samt göra honom beredd att efter fångsetidens slut kunna på allvar upptaga kampen för tillvaron och en ärlig existens.

Såsom arbetet i våra fångelser nu är ordnad, synes det mig ej till fullo fylla det af mig angifna ändamål, synnerligast hvad de manliga fångarnes arbete beträffar. Genomläser man fångvårdsstyrelsens berättelser angående fångvården, finner man, att mycket af det i fångelserna för fångarne anordnade arbetet mera har karakteren af ett nödfallsarbete än ett efter fångens förmåga afpassadt, sundt arbete, förutom att detta fångarnes arbete i många delar skapar en i hög grad förkastlig illojal konkurrens med den fria arbetaren, en konkurrens, som i tryckta tider och tider af arbetslöshet blifver än mer förkastlig.

Af fångvårdsstyrelsens berättelse angående fångvården för 1899 finner man sålunda, att vid centrala straffanstalterna i riket af omkring 140,000 med inkomst förenade, af fångar utgjorda

mansdagsverken 26,000 dagsverken upptagits med förfärdigandet af papperspåsar m. m., 24,000 dagsverken med skrädderi och sömnad, 24,000 dagsverken med korgmakeri, 23,000 dagsverken med skomakeri, 15,000 dagsverken med snickeri, 5,000 med redning af dref, 7,000 med borstbinderi, 2,000 med bokbinderi och så vidare. Af de vid läns- och kronohäkterna utgjorda omkring 324,000 mansdagsverken hafva omkring 23,000 dagsverken upptagits med förfärdigandet af tändstickslådor, 2,000 dagsverken med stickning af strumpor m. m., 18,500 dagsverken med rensning af säd och bönor, 46,000 med redning af dref m. m., 19,000 med korgarbeten och mattflätning, 34,000 med skrädderi och sömnad, 3,000 med kardning och häckling, 9,000 med fjäder- och dunspritning, 7,000 med nät- och notbinding, 46,000 med borstbinderi, 30,000 med skomakeri, 4,500 med snickeri m. m. och 1,500 med bokbinderi och så vidare. Derjemte finnas upptagna omkring 7,000 icke utgjorda dagsverken till följd af brist på arbete.

Medelinkomsten för hvarje af de här ofvan angifna dagsverken vid centrala fängvårdsanstalterna har utgjort 29 öre.

Ser man vidare efter antalet manliga straffarbetsfångar, hafva dessa under år 1898 utgjorts af 122 lifstidsfångar, 698 personer, dömda till straffarbete öfver 2 år, samt 2,159 personer, dömda till straffarbete i 2 år och derunder.

Beträffande dessa vid årets slut qvarvarande personers yrken inhemtas vidare af berättelsen, att 314 personer haft något till jordbruket eller dess binäringar hörande yrke, under det att angående 323 icke något visst yrke kunnat uppgifvas.

Hvad jag här ofvan anfört synes hänvisa på, huru ringa och otillräckligt fångarnes verkliga arbetskraft blifvit använd, hvilken obetydlig ersättning för detta arbete erhållits i förhållande till den arbetslön, den frie arbetaren betingar sig, och hvilken konkurrens till följd af fångens billiga arbetskostnad, hans arbete måste skapa med den frie arbetaren, och huru litet de genom detta arbete kunna anses tränas för sitt egna, sjelfständiga arbete efter fängelse-tidens slut.

Hvar och en med dessa frågor något förtrogen person torde emellertid veta, huru svårt det är att inom fångelserna bereda fångarne lämpligt arbete från enskildt håll, hvarför här ofvan återopade olägenheter med fångarbetet svårligen kunna tillskrifvas fångvårdsstyrelsen eller dess underlydande.

I Danmark och Tyskland har man egnat denna fråga synnerlig uppmärksamhet och synes derutinnan hafva slagit in på en väg, som kan leda till en praktisk och till sitt resultat lycklig lösning af detta spörsmål.

I Danmark har man sålunda under de tre senaste åren från tukthuset i Horsens utsändt en kontingent af straffångar, hvarje kontingent bestående af 15 à 20 fångar på arbete i det fria. Man har dervid utvalt för ändamålet lämpliga och i sitt uppförande väl vitsordade fångar, som af sin fängelsetid endast haft ett eller två år qvar. Dessa hafva under uppsigt af några uppsyningsmän från fängelset sysselsatts med skogsplantering på Jutlands ljunghedar samt dikesgräfning och dylikt. För detta års sommar har danska staten för afsigt att utsända en ännu större kontingent att under 5 månader uträtta dylikt arbete.

Enligt mig af fängelseinspektören vid ett besök å platsen lemnad uppgift har fångarnes uppförande under detta arbete, som pågått omkring 2 à 2½ månader hvarje sommar, varit exemplariskt, deras helstillstånd utmärkt och arbetslusten tilltagit i betydlig grad under arbetets fortgång. Såsom exempel härpå anförde inspektören, att normen på deras arbete beräknats till 150 små grädda gropar för trädplantorna hvarje dag, men att denna beräkning redan efter första veckans slut betydligt öfverskridits, i det att hvarje fånge visade sig kunna dagligen gräva mellan 400 och 500 gropar.

Vistelsen i naturen och borta från fängelsets tränga väggar samt känslan af en viss grad af frihet skänkte, enligt inspektörens utsago, åt fången lefnadslust och lefnadsmod, det trägna kraftiga arbetet inverkade fördelaktigt både på fångens moraliska känsla samt bidrog till höjandet af hans helsa och kroppskrafter i hög grad, och ingenstädes kunde man å detta arbetsfält få ett kraftigare bevis på sanningen af den gamla satsen: en sund själ i en sund kropp.

Denna vistelse i det fria och sysselsättning med ett visserligen tungt, men helsosamt arbete födde hos fången en föresats att visa sig tacksam för den relativa frihet, som bereddes honom, och en föresats att fylla sitt lif efter fängelsetidens slut med ett redligt arbete. Den relativa isoleringen från verlden, hvori han under vistelsen i en enslig och från människoboningar aflägsen trakt försatts, var äfven egnad att hos honom framkalla en allvarlig väckelse och sjelfpröfning. Af de fångar, som under 1898 års friluftskampanj deltagit, anmälde sig samtliga under 1899 ännu qvarvarande fångar

till deltagande i samma års friluftsarbete. Kostnaden för fångarnes förplägning blef visserligen högre under friluftskampanjerna än inom fängelset, men ersattes af de större arbetsprestationerna. Bostaden utgjordes af ett tillfälligt boningshus med en sofsal för fångarne och ett vaktrum för bevakningen. Någon olägenhet af gemensamt sofrum för fångarne har icke i ringaste måtto förmärkts under dessa tre år. Efter intagen aftonmåltid gingo fångarne, uttröttade af dagens ihärdiga arbete, vid niotiden till sängs och njöto af en tung och oafbruten sömn, till dess de klockan fem på morgonen åter gjorde sig redo till arbete.

Fängelसेinspektören framhöll på det allra bestämdaste, att en dylik anordning af fångarbetet hade de allra gynnammaste resultat på fången både i moraliskt och fysiskt hänseende, under det att å ena sidan gemensamhetsarbetet inom fängelset på fången nästan alltid verkade demoraliserande samt å andra sidan ett långvarigt cellstraff hade en både andligt och kroppsligt förslöande inverkan på fången.

Dessa uttalanden bekräftades af den erfarenhet, jag gjorde om samma sak i Tyskland.

Derstädes hade man, enligt mig lemnad uppgift, sedan åtta år tillbaka använt straffångar dels vid fästningsbyggande och dels samt hufvudsakligen till utdikning af de stora moss- och myrmarker, som finnas inom norra och nordvestra Tyskland. En trupp på 60 till 150 straffångar förlades här och hvar i de trakter, der utdikningar skulle företagas, och der fick truppen qvarblifva, till dess den för utdikning afsedda jorden blifvit till fullo dränerad. Till detta arbete utvaldes de fångar, som vitsordats för godt uppförande, såväl tukthus- som fängelselfångar, men endast sådana, som hade en kortare tid, ett eller högst två år qvar inman fängelsetiden gick till ända.

Vid mitt besök å en sådan straffkommendering å Krolikovo i Posen, hvarest en trupp å 60 straffångar då voro stationerade, hade jag tillfälle att taga närmare kannedom om arbetet och förhållandena inom truppen. Fångarnes bostad utgjordes af en större sal, der maten intogs, och nätterna tillbragtes jemte vaktrum för fångbevakningen, som utgjordes af endast fyra man jemte uppsyningsmannen. Vid arbetet delades fångarne i fyra arbetslag, hvartdera å 15 man med en fångknekt för hvarje arbetslag. Fångarne arbetade utan något fängsel. Deras bespisning utgjordes af den vanliga fång-

kosten jemte kaffe och litet extra bröd, hvarigenom bespisningen endast med ett par öre om dagen för hvarje fånge öfversteg den vanliga fångkostén. Vid straffkolonien vistades vid tiden för mitt besök personer, dömda till ett års fängelse och derutöfver ända till 20 års tukthus, och personer af olika stånd och yrken. Arbetet hade hela tiden gått förträffligt och den af hvarje fånge presterade arbetsquantitet öfversteg i allmänhet betydligt det beräknade. Något försök till flykt hade icke förekommit. Af de 148 fångar, som sedan arbetets början hade vistats vid kolonien, hade endast 10 blifvit återsända till fängelset, deraf några för mindre arbetsduglighet och de öfriga för mindre disciplinära förseelser. Ett resultat, som väl kan anses vara i hög grad fördelaktigt. Det har visat sig enligt uppsyningsmannens utsago, att det bästa medlet att afhålla trotsiga och motsträfviga individer från att begå disciplinära förseelser var den uttryckligt fastslagna bestämmelsen, att fången vid minsta förseelse blefve återsänd till fängelset.

Stora väldiga afloppsgrafvar till en sammanlagd längd af flera kilometer jemte smärre diken, breda, väl terrasserade vägar, som genomlöpte godsets mark, vittnade fördelaktigt om, hvilket resultat den endast fyra månaders långa arbetskampanjen medfört. På tolf olika platser inom norra och nordvästra Tyskland funnos dylika kommenderingar stationerade, deraf den största med 150 fångar i trakten af Königsberg. Samtliga dessa kommenderingar voro med ett par undantag sysselsatta med utdikning af sankmarker, af myr- och mosstrakter. På ett par ställen sysselsattes straffkolonierna vid statens befästningsarbeten.

Just vistelsen i det fria och på en isolerad, större folkcentra ej allt för närbelägen trakt samt sysselsättning med det temligen tunga, men kroppskrafterna utvecklande och stärkande jordbruksarbetet synes mig vara i fångvårdsafseende nyttigaste sättet att anordna fångarbetet, der så kan ske. Vårt lands storartade tillgångar på moss- och myrtrakter torde framför allt utgöra ett passande och lämpligt arbetsfält för våra straffångar.

Dylikt arbete torde emellertid ej, på grund af många inverkan- de faktorer, kunna användas i så stor utsträckning, som eljest önskligt vore. Sålunda får det väl anses otjenligt för till kortare frihetsstraff ådömda personer, likaså för sådana individer, som äro kända för större eller mindre samhällsvådligt sinnelag, sjukliga, klena eller vid kroppsarbete ovana personer. Just emedan arbetet

i det fria närmast kan anses såsom öfvergångsform till frihetstillståndet, torde detta arbete icke anordnas för fångpersonalen förrän mot slutet af dess strafftid.

Tillämpadt endast vid längre frihetsstraff och mot slutet af strafftiden samt blott för sådana personer, hvilka på grund af godt uppförande under fängelsetiden kunna antagas vara mogna för en viss grad af frihet, kunde arbetet uti det fria blifva en god och uppfostrande straffart, hvarigenom mången vilsekommen individ kunde med god helsa, stärkta kroppskrafter, återupprättad till kropp och själ samt tränad för ett redbart arbete återvända till samhället.

Den af mig föreslagna anordningen skulle ju måhända lämpligast kunna vid frihetsstraffets aftjenande tillämpas såsom en öfvergångsform till det slutliga frigifvandet, antingen i stället för eller vid sidan af det i andra länders strafflagar upptagna vilkorliga frigifvandet.

Det torde häremot invändas, att anordnandet af dylikt arbete skulle bryta mot den princip, som man inom vår fångvård söker allt strängare genomföra, nemligen cellsystemet. Härtill må erinras, att ett stort antal gemensamhetsfångar ännu finnas i våra straffanstalter och att, om man hos oss skulle kunna uppnå de goda resultat, som påpekats från Danmark och Tyskland, det torde vara synnerligen talande skäl för oss att modifiera ofvan åberopade princip, som visserligen utan tvifvel är nyttig och nödvändig, men icke därför behöfver vara den enda riktiga utvägen för att nå det mål, som straffet i främsta rummet afser, nemligen att söka återupprätta en vilseförd människa och dana honom till en samhällsnyttig individ. Der straffet hufvudsakligen afser att betaga brottslingen förmågan att begå brott, sasom till exempel hos individer, hvilka i sina brottsliga handlingar förråda ett visst utpregladt samhällsvådligt sinnelag, kan naturligtvis en dylik anordning icke ifrågakomma.

Äfven med anordnandet af arbetet i det fria kan emellertid det af mig framhållna behovet af ett lämpligt fångarbete ej vara afhjelpt. Större delen af de till frihetsstraff dömda personer måste ju till följd af straffets kortvarighet och andra förhållanden vara hänvisade till arbetet inom fängelset, och dervid synes mig detta arbete böra så anordnas, att afsigten med fångarbetet, nemligen arbetets för individen fostrande betydelse i största möjliga måtto tillgodoses, att fångarbetets konkurrens med det fria arbetet så vidt möjligt är undvikes, samt att slutligen det betydande kapital, som

förefinnes i fångpersonalens arbetskraft, i främsta rummet kommer staten till godo genom ett produktivt arbete för dess räkning.

Så länge fångarbetet hufvudsakligen användes till den enskilda spekulantens fördel, kommer det alltid att förefinnas en viss svårighet i anskaffandet af arbete åt fångpersonalen, på grund deraf att detta blir beroende på tillgången af sådant arbete, konjunkturförhållanden m. m., på samma gång man icke alltid har att välja det för fångarne lämpligaste arbetet. Fångarbetet kommer vidare att med sin prisbillighet underhålla konkurrensen med den fria arbetaren på vissa orter eller inom olika industrier och näringsgrenar.

Staten synes mig därför själf böra tillvarataga och använda den till buds stående arbetskraften hos fångpersonalen, och en mångsidig användning för densamma synes heller icke böra saknas.

Våra statsjernvägar, arméförvaltningen och intendenturen för våra värnpliktige, arméns lägerplatser och kaserner, många statens embetsverk och undervisningsanstalter hafva mycket behof af sådant, som skulle inom fångelserna kunna tillverkas och hvars förfärdigande skulle tillgodose behofvet af arbete inom snart sagdt alla möjliga arbetsbranscher, för att exempelvis blott nämna stenarbeten, smiden, möbler, husgeråd, kläder, skodon, gymnastikattiraljer m. m.

Staten skulle sålunda kunna, oberoende af konjunkturförhållanden m. m., bereda fångpersonalen en ständig och jemn tillgång till arbete af det mest mångsidiga slag, och detta arbete skulle tillika sannolikt kunna anordnas så, att konkurrens kunde undvikas med den näringsgren och industri, som möjligen existerade på de olika orter, der fånganstalterna vore belägna.

Jag har i det föregående endast tagit i betraktande straffanstalternas fångpersonal, men äfven i fråga om tvångsarbetsfångar torde nog hvad jag här ofvan framhållit ega sin tillämpning.

Enligt fångvårdsstyrelsens berättelse för år 1899 synes makadamslagning, skrädderi och sömnad, borstbinderi, smide och drefredning upptaga den hufvudsakligaste delen af de utaf tvångsarbetsfångarne utgjorda dagsverken; äfven här framträder såsom önskemål de manliga fångarnes användning till arbete uti det fria, såsom moss- och myrutedikningar och andra dermed sammanhängande arbeten i jordbrukets tjänst samt i öfrigt till produktiva arbeten för statsliga ändamål. Det förstnämnda arbetets uppryckande inverkan för tvångsarbetspersonalen torde väl ej kunna förnekas.

De orsaker, som i väsentlig grad bidragit att föra tvångs-

arbetsfängen in i arbetsanstalten, torde väl hafva varit ett supigt lefnadssätt jemte deraf följande mindre arbetsduglighet, lätja och obenägenhet för ett ordnadtt arbete.

Just med hänsyn dertill torde väl ett tungt, men härdande och stärkande arbete uti det fria vara ett bland de verksammaste medel att återupprätta genom fylleri och oordentligt lefnadssätt förfallna individer.

På grund af hvad jag här ofvan anfört, och då saken synes mig vara af den stora vikt och betydelse för det allmänna, att en allsidig utredning torde vara af nöden, vågar jag härmed vördsamt hemställa,

att Riksdagen ville i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, det Kongl. Maj:t täcktes taga i öfvervägande och låta utreda, dels huruvida och under hvilka vilkor arbetet uti det fria, särskildt jordbruksarbete och dermed samhörande sysselsättningar, må kunna anordnas för såväl tvångsarbetsfångar som för straffångar, för de senare antingen såsom en i strafflagstiftningen upptagen öfvergångsform till slutliga frigifningen eller ock som en lämplig sysselsättning för vissa slag af straffångar mot slutet af frihetsstraffet, dels ock huru fångarbetet i öfrigt bör på lämpligaste sätt anordnas med hänsyn såväl till arbetets betydelse i fångvårdsafseende som äfven till statens intresse att tillgodogöra sig fångpersonalens arbetskraft och önskvärdheten att i möjligaste måtto undvika konkurrens med det fria arbetet.

Stockholm den 24 januari 1901.

G. Kronlund.